

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะเป็นการกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎี ที่จะนำมาเป็นกรอบทางความคิด ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาสังคมในภาพยนตร์ของ มจ. ชาตรีเฉลิม ยุคล แนวคิดและทฤษฎีที่จะกล่าวถึงมีดังต่อไปนี้

แนวคิดปัญหาสังคม (Social Problems)

ปัญหาสังคมเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตในสังคมของมนุษย์ เพราะมนุษย์นั้นมีความสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมที่ไม่หยุดนิ่ง (dynamic) ความสัมพันธ์นี้จึงมีความเป็นระเบียบ (Organization) หรือเสียระเบียบ (disorganization) เมื่อการจัดระเบียบไม่ดีนัก (Poor Organization) หรือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2526 : 2) ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่เป็นระเบียบนี้เรียกว่า ปัญหาสังคม

ปัญหาสังคมนั้นจะส่งผลกระทบต่อบุคคลแตกต่างกันไป บางคนอาจจะไม่ได้รับผลกระทบเลย ปัญหาสังคมในปัจจุบันจำนวนมากนั้นก็ไม่ได้ เป็นปัญหามาก่อน และสิ่งที่ไม่ได้ เป็นปัญหาในปัจจุบันก็อาจจะกลายเป็นปัญหาสังคมในอนาคตได้ หรือสิ่งที่เคย เป็นปัญหาในอดีตพอมาดังปัจจุบันก็ไม่ได้ เป็นปัญหาอีกต่อไปแล้ว และเหตุการณ์บางอย่างแม้จะเป็นสิ่งยุ่งยากแต่ก็ไม่ถือว่าเป็นปัญหาสังคม ดังนั้นจึงต้องมีการนิยามความหมายของปัญหาสังคม

Raab และ Selznick (1959 : 3 - 5) อธิบายว่าปัญหาสังคมจะต้องประกอบด้วย 1) ความสัมพันธ์ของบุคคลกลุ่มหนึ่ง ไปมีผลกระทบกระเทือนบุคคลอีกกลุ่มหนึ่ง 2) สังคมไม่สามารถควบคุมบุคคลให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมนั้นได้

แนวคิดของ Raab และ Selznick เห็นว่าปัญหาสังคมมีส่วนเกี่ยวข้องกับความรู้สึกหรือความต้องการขั้นมูลฐานของสังคม ในประการแรกนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้สึกหรือความมุ่งหวังขั้นมูลฐานของคนจำนวนมาก โดยคนกลุ่มหนึ่งกระทำการขัดผลประโยชน์ของคนอีกกลุ่มหนึ่ง โดยไม่ยอมปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด และจะเป็นปัญหาขึ้นมาเมื่อคนมีความรู้สึกต่อสิ่งนั้น และได้แสดงปฏิกิริยาออกมา

ประการที่สอง Raab และ Selznick อธิบายถึงปัญหาเกี่ยวกับระเบียบกฎเกณฑ์ขั้นมูลฐานของสังคม ซึ่งหมายความว่าปัญหาสังคมจะเกิดขึ้นเมื่อสังคมไม่สามารถควบคุมให้คนปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่สังคมวางไว้ เป็นผลให้สถาบันต่าง ๆ ทำงานไม่เต็มที่ คนไม่เคารพเชื่อฟังกฎหมาย ไม่มีกาถ่ายทอดค่านิยมที่ยึดถือสืบต่อกันมา และไม่ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน เป็นต้น

Rubington และ Weinburg (1971 : 6) ถือว่าปัญหาสังคม คือ สถานการณ์ที่ไม่สอดคล้องกับค่านิยมของคนจำนวนมากในกลุ่มหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง จึงได้ตกลงใจที่จะจัดการแก้ไขสถานการณ์นั้นให้กลับสู่สภาพปกติหรือให้มีสภาพดีขึ้น

ประเด็นที่สำคัญในการนิยามปัญหาสังคมของ Rubington และ Weinburg มีอยู่ 3 ประเด็นคือ

1. สถานการณ์ที่ไม่สอดคล้องกับค่านิยม คำว่าค่านิยมนั้นก็คือมาตรฐานในการประเมินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ของคนกลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่ง โดยอาศัยมาตรฐานนี้สังคมจะสร้างหรือยึดถือร่วมกันว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับพวกเขา ซึ่งเขาจะแสวงหา หวงแหนและปกป้อง ดังนั้นเมื่อมีสิ่งใดมาทำลายหรือขัดแย้งกับมาตรฐานหรือสิ่งที่เขาถือว่ามีค่าก็จะทำให้สิ่งนั้นมีลักษณะที่อาจเป็นปัญหาสังคมได้ ลักษณะนี้ก็คือการละเมิดกฎของสังคมนั้นเอง ซึ่ง James Mckee (1969 : 645) จะมองลักษณะส่วนหนึ่งของคำจำกัดความปัญหาสังคมว่า เป็นสภาพวัตถุวิสัย (Objective Condition) ซึ่งหมายความว่า สภาพคำคำที่ปรากฏอยู่เป็นเรื่องจริง มองเห็นได้

รู้สึกได้ หรือวัดความรุนแรงได้

2. คนจำนวนมากของกลุ่มหรือของสังคม หมายความว่า ปัญหาสังคมนั้น จะเกี่ยวข้องกับคนในสังคมหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่รู้สึกว่าปัญหานั้นเกิดขึ้น รู้สึกว่าเดือดร้อนต่อปัญหานั้น นั่นก็คือคนในสังคมจะต้องรู้สึกว่า สภาวะการใดในสังคมที่เป็นปัญหา สภาวะการนั้นจึงจะเป็นปัญหา ปัจจัยข้อนี้ของปัญหาสังคมจึงเน้นตรงความรู้สึก ซึ่งเรียกว่า อคติวิสัยนิยม (Subjective definition) ของคนจำนวนมาก กล่าวคือ เป็นสภาวะการละเมิดกฎของสังคมที่มีความถี่หรือปริมาณมาก จนกระตุ้นทำให้คนจำนวนมากรู้สึกเดือดร้อนขึ้น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2526 : 5)

3. การตกลงใจที่จะแก้ไขสภาพการนั้นร่วมกัน การตกลงใจที่จะแก้ไขปัญหาหรือสถานการณ์ที่คนจำนวนมากเห็นว่า ไม่สอดคล้องกับค่านิยมหรือละเมิดกฎของสังคมให้กลับเป็นปกติ แสดงว่าสถานการณ์นั้นมีความรุนแรงหรือมีความถี่มากจนพวกเขารู้สึกว่าเดือดร้อน จึงคิดที่จะแก้ไขสถานการณ์ร่วมกัน และสถานการณ์นั้นอยู่ในวิสัยที่คนกลุ่มนั้นหรือสังคมนั้นจะจัดการสิ่งหนึ่งสิ่งใด มิเช่นนั้นก็ไม่ถือว่าเป็นปัญหาสังคม เช่น วาตะภัย อุทกภัย ฟ้าผ่า เป็นต้น

ส่วน Horton และ Leslie (1970 : 6) กล่าวว่าปัญหาสังคมเป็นภาวะอย่างหนึ่งที่กระทบกระเทือนต่อบุคคลจำนวนมากพอควร เป็นภาวะที่ไม่พึงปรารถนาของสังคม และมีความเห็นว่าสภาวะนั้นสามารถกระทำบางอย่างเพื่อแก้ไข โดยการกระทำทางสังคมร่วมกันบางประการเพื่อแก้ไขสภาวะที่เกิดขึ้น

ปัญหาสังคมตามแนวคิดของ Horton และ Leslie นั้น จะประกอบไปด้วยลักษณะ 4 ประการคือ

1. สภาวะการนั้นจะต้องกระทบกระเทือนบุคคลจำนวนหนึ่ง ซึ่งมากพอสมควร หมายความว่าสภาวะการนั้นมีผลทำให้คนกลุ่มหนึ่งเริ่มตั้งข้อสังเกต กล่าวขำขึงถึง เขียนถึงหรือทักท้วงถึงก็ถือได้ว่าเป็นปัญหาสังคม วิธีหนึ่งที่พอจะวัดได้ว่าสภา

วการณ์ในกระตบกระเทือนส่วนรวมแค่ไหน ก็อาจดูได้จากความถี่ของบทความใน นิตยสารที่กล่าวถึงในแต่ละปี ถ้าออกมาจำนวนมาก ก็แสดงว่าสภาวะการณ์นั้นเป็นที่น่า สนใจอย่างกว้างขวาง และกลายเป็นปัญหาสังคม

2. สภาวะการณ์นั้นอยู่ในวิถีทางที่ไม่พึงปรารถนา อย่างเช่น การใช้ แรงงานเด็กไม่เป็นปัญหาแต่อย่างใด トラบเท่าที่คนส่วนใหญ่ยังเห็นว่าเป็นประโยชน์ แต่ถ้ามื้อไรคนส่วนใหญ่ลงความเห็นว่าการใช้แรงงานเด็กเป็นการทารุณ ไม่เหมาะ สม การใช้แรงงานเด็กจะกลายเป็นปัญหาสังคม ปัญหาสังคมจึงเกี่ยวข้องกับค่านิยม ของแต่ละคนที่ยึดถืออยู่ (Value judgement) ซึ่งของแต่ละคนอาจจะดีหรือเลวก็ ได้ ทั้งนี้ก็แล้วแต่ค่านิยมของแต่ละสังคม

3. บุคคลจำนวนหนึ่งที่มีจำนวนมากพอ มีความรู้สึกว่าควรกระทำบาง อย่าง ซึ่งสามารถที่จะแก้ไขปัญหานั้นได้ หมายความว่า สภาวะการณ์จะเป็นปัญหา สังคมได้นั้น จะต้องมืหนทางที่จะแก้ไขปัญหานั้นได้ หรือหวังว่าคงจะแก้ไขได้

4. เป็นสภาวะการณ์กระทำร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหานั้นให้บรรเทาเบา บางลง เมื่อเกิดปัญหาขึ้นมา สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับปัญหาจะ แสดงความคิดเห็นและเสนอแนวทางแก้ไข เช่น กรณีการปลอมแปลงสินค้า เพื่อลด ต้นทุนการผลิตให้ต่ำลง ถือว่าเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภค ฉะนั้นคนส่วนใหญ่ที่เป็นผู้ บริโภคอาจจะตั้งชมรมผู้บริโภคคอยสอดส่องดูแลตรวจตราคุณภาพของสินค้า เพื่อป้อง กันการเอาเปรียบ (เติมศักดิ์ สุวรรณประเทศ 2522 : 4 - 5)

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าใครจะให้ค่านิยมของปัญหาสังคมไปในทิศทางใด แต่พอที่จะสรุปลักษณะพื้นฐานบางประการของปัญหาสังคมได้ดังนี้ (Cuber 1963 : 656)

1. ปัญหาสังคม ขึ้นอยู่กับการพิจารณาจากคุณค่าของคนในสังคมนั้น ๆ
ว่า เป็นปัญหาหรือไม่

2. ปัญหาสังคม เกิดจากสาเหตุหลายปัจจัย ซึ่งสาเหตุเหล่านี้สามารถที่จะป้องกันได้
3. การแก้ไขหรือปรับปรุงปัญหาสังคมนั้น มีผลกระทบหลายทางหรือหลายสาขาด้วยกัน
4. ปัญหาสังคม เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างใกล้ชิด ปัญหาอาจเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม บางปัญหานั้นมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมบางอย่างก็เป็นผลมาจากการจัดปัญหาสังคมหรือทำให้ปัญหาลดลง
5. ปัญหาสังคมมีผลกระทบถึงกลุ่มต่าง ๆ และชั้นทางสังคมต่าง ๆ ในสังคมแตกต่างกันไป
6. ปัญหาสังคมแต่ละปัญหามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน บางปัญหาก็เพิ่มความรุนแรงให้แก่ปัญหาอื่น และบางทีก็ก่อให้เกิดอีกปัญหาหนึ่งได้
7. ปัญหาสังคมอาจเกิดขึ้นจากการควบคุมทางสังคม (กฎหมาย) ซึ่งประเมินกันแล้วว่าดีสำหรับส่วนรวม แต่มีผลทำให้เกิดปัญหาสังคมอื่นขึ้นได้
8. บุคคลไม่ว่าจะเพียรพยายามอย่างไร ก็ไม่อาจป้องกันตนเองให้พ้นจากอิทธิพลของปัญหาสังคมได้ ในหลายกรณีบุคคลทั้งหลายได้รับผลกระทบมากบ้าง น้อยบ้างตามแต่กรณี

สาเหตุของการเกิดปัญหาสังคม

การพิจารณาสาเหตุของปัญหาสังคมอาจพิจารณาได้ 3 สาเหตุด้วยกัน

คือ

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change)
2. ความไม่เป็นระเบียบในสังคม (Social disorganization)
3. บุคลิกภาพ (Personality) หรือพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีความหมายเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมที่มีการจัดระเบียบ (Kingsley 1949 : 622) การเปลี่ยนแปลงจะมีผลต่อพื้นฐานของโครงสร้างทั้งหมด รวมทั้งมีผลต่อกลุ่มคนและบุคคล และถ้าประชาชนส่วนใหญ่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือปรับตัวได้ภายในเวลาที่ต้องการ ก็จะทำให้เกิดปัญหาการปรับตัวเข้ากับสังคมไม่ได้ (Social Maladjustment) และการปรับตัวไม่ได้นี้เอง ทำให้เกิดปัญหาสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดและความรู้สึกของประชาชน ตลอดจนได้มีการยกเลิกระเบียบประเพณีบางอย่างของสังคม ในการเปลี่ยนแปลงนี้ บางครั้งก็มีการขัดแย้งกันระหว่างแนวคิดใหม่กับแนวความคิดเก่า และการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัด คือ การเปลี่ยนแปลงด้านอุตสาหกรรม และการขยายชนบทเป็นเมืองหรือขยายเมืองให้ใหญ่ขึ้น

1.1 การเปลี่ยนแปลงเป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) ในช่วงแรกนั้นการผลิตยังอยู่ในรูปของหัตถกรรมใช้มือในการผลิต ต่อมาได้พัฒนามาใช้เครื่องจักรกลเพื่อเพิ่มผลผลิต ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้มีลักษณะสำคัญ 2 ประการคือ

ก. การเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตและวิธีการผลิต ระบบของโรงงานที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยนายช่างที่ชำนาญงานและคนงานเป็นจำนวนมาก เพราะมีผู้ควบคุมเครื่องจักรเท่านั้นก็พอ คนงานไม่ได้ผลิตสินค้าเองทุกกระบวนการ คนงานจึงลดความสำคัญลง การที่ใช้เครื่องจักรกลที่มีประสิทธิภาพมาช่วยเพิ่มผลผลิตก่อให้เกิดปัญหา คือ การแข่งขันทางการค้าและปัญหาในการว่างงาน เป็นต้น

ข. การเปลี่ยนแปลงความเป็นเจ้าของ และการควบคุมโดยมารวมธุรกิจเข้าเป็นรูปบริษัท ซึ่งเป็นการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพราะเจ้าของบริษัทสนใจแต่ความมั่นคงในการลงทุน และผลประโยชน์ที่จะได้รับ

1.2 การอพยพ (Mobility) การที่สังคมเปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรม ปัญหาที่ติดตามมากก็คือ การอพยพของคนจากชนบทเข้ามาทำงานในเมือง (Raab and Zelznick 1959 : 20) ตลอดจนนักธุรกิจที่ลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมมีมากขึ้น ส่วนทางด้านเกษตรกรรมก็เริ่มใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคน พวกชาวนาจึงต้องอพยพเข้ามาทำงานในโรงงานแทน จำนวนคนที่อพยพจากชนบทเข้าสู่เมืองจึงเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ สิ่งที่น่าสังเกตคือ ยังมี การอพยพเคลื่อนย้ายมากเท่าไร ความสัมพันธ์ใกล้ชิดชนิดสนิทสนมแบบชนบทจะลดน้อยลง

1.3 การขยายตัวเป็นนครและสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ (City and Modern Industrial Society) เป็นสังคมที่เกิดขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการและความสะดวกสบายแก่ชีวิตประจำวันของคนเป็นสังคมที่นิยมวัตถุ และมีลักษณะปัจเจกชน ไร้ความจริงใจและอบอุ่น คนในสังคมเช่นนี้จะมีความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) ตลอดจนลักษณะที่ไม่สมบูรณ์ทางโครงสร้างจึงก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาครอบครัว ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น สังคมไทยแม้ยังไม่เปลี่ยนแปลงเป็นสังคมสมัยใหม่อย่างเต็มรูปแบบ แต่ก็ได้เปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมเกษตร-อุตสาหกรรม ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ

1.4 ปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การเมือง และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม กล่าวคือ เมื่อวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีพัฒนาก้าวหน้าขึ้น ประชาชนจะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงนั้น แต่การปรับตัวทางด้านจิตใจของประชาชน มักเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ ทำให้ปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีไม่ทัน ทำให้มีสภาพภาวะที่เรียกว่า "การล่าช้าทางวัฒนธรรม" (Cultural lag, Ogburn 1922 : 199) เช่น ความก้าวหน้าในสมรรถนะของเครื่องจักรทำให้การผลิตเพิ่มขึ้น แต่ก็มีปัญหาการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรม เช่น ปัญหาสวัสดิการของคนงาน หรือแม้แต่ประเทศที่ได้ชื่อว่ามี ความ

เจริญทางด้านเทคโนโลยีสูงอย่างสหรัฐอเมริกา แต่ก็มีปัญหาอาชญากรรมไม่น้อย เป็นต้น

1.5 ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลง ค่านิยมคือสิ่งที่สังคมหนึ่งเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีความควรแก่การกระทำ นำกระทำหรือเห็นว่าถูกต้อง (สุพัตรา สุภาพ 2525 : 26) ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะของสังคมและสภาพแวดล้อม ถ้าสังคมและสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปก็ทำให้ค่านิยมนั้นเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น สมัยก่อนสังคมไทยถือว่าเกียรติสำคัญกว่าเงิน ความซื่อสัตย์มีค่าต่อการคบหาสมาคม แต่ในสังคมปัจจุบันเราอย่าเรื่องเงิน เรื่องวัตถุมากกว่าเรื่องอื่น ๆ ดังนั้นบุคคลจึงพยายามดิ้นรนต่อสู้ เพื่อเสริมสร้างฐานะของตนให้มั่นคง โดยอาศัยวัตถุเป็นเครื่องวัด เช่น ใครมีเงินมากกว่ากัน บ้านใหญ่กว่ากัน แหวนเพชรใครเม็ดใหญ่กว่ากัน ใครสามารถส่งลูกไปเมืองนอกมากกว่ากัน ฯลฯ บุคคลจึงถูกบีบให้พยายามไขว่คว้าในสิ่งที่ตนมุ่งหวังเพื่อเลื่อนฐานะหรือเพื่อการยอมรับของสังคม บางคนเมื่อทำดีไม่ได้ก็ทำชั่ว เพราะเงินจะทำให้ได้มาซึ่งอำนาจและตำแหน่งค่านิยมแบบนี้แพร่หลายทั่วไปในสังคมปัจจุบัน

2. ความไม่เป็นระเบียบในสังคม

สังคมไม่เป็นระเบียบคือ สังคมที่ไม่สามารถจะควบคุมสมาชิกของสังคมให้ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่วางเอาไว้ โดยทั่วไปทุกสังคมมักจะวางกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานบางอย่าง ให้สมาชิกที่มาอยู่ร่วมกันได้ใช้เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบ (สุพัตรา สุภาพ 2518 : 136) โดยทั่วไปแล้วความไม่เป็นระเบียบในสังคมมีสาเหตุสำคัญ 2 ประการคือ

2.1 ความล้มเหลวของกลุ่มจารีตประเพณี (break down of tradition group) ปกติแต่ละบุคคลจะรักษาค่านิยมและความมุ่งหวัง ตลอดจนกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมที่ตนเป็นสมาชิก วิธีการถ่ายทอดก็อาจออกมาในรูปบังคับ

ให้ทุกคนกระทำตาม ซึ่งวิธีเช่นนี้จะได้ผลก็ต่อเมื่อสถาบันถ่ายทอดความรู้ เช่น ครอบครัว โรงเรียน รัฐบาล ฯลฯ มีเสถียรภาพ แต่เมื่อสถาบันทางสังคมเหล่านี้ไม่ศักดิ์สิทธิ์และมีมั่นคงพอที่จะรักษาค่านิยม ความมุ่งหวังและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมได้ จึงเป็นเหตุให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

2.2 ความขัดแย้งระหว่างกฎเกณฑ์และความมุ่งหวัง (Conflict of rules and aspirations) เมื่อกลุ่มจารีตประเพณีในสังคมสลาย ฯลฯ หรือไม่สามารถรักษาน้ำที่ของตนได้ สมาชิกของกลุ่มจะขาดศรัทธาหรือเมื่อเกิดความต้องการใหม่ ซึ่งไม่สอดคล้องกับระเบียบแบบเก่า ๆ ก็ก่อให้เกิดปัญหาสังคมขึ้นมาได้ โดยการตั้งเป้าหมายเพื่อความสำเร็จที่ไม่ถูกต้อง เหมือนอย่างสังคมสมัยใหม่ในปัจจุบันที่เน้นเป้าหมาย (Cultural goals) ความสำเร็จในรูปของเงิน โดยไม่เน้นวิธีการที่สังคมกำหนด (Institutionalized means) ซึ่งเงินนั้นนอกจากใช้ซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคแล้ว เงินยังเป็นเครื่องส่งเสริมอำนาจด้วย โดยเงินจะถูกแปรรูปให้เป็นสัญลักษณ์ของเกียรติภูมิบารมี และขึ้นทางสังคมที่สูงขึ้น เป็นต้น

3. บุคลิกภาพที่เกิดจากการเรียนรู้

บุคคลที่เกิดมาแต่ละคนจะมีลักษณะที่เป็นตัวของตัวเองโดยเฉพาะ ไม่ซ้ำแบบกับใคร เพราะจะไม่มีใครเหมือนกับใครในทุกด้าน (Kingsley 1949 : 169) และบุคลิกภาพพัฒนาไปพร้อมกับการพัฒนาทางกาย อารมณ์และด้านอื่น ๆ ของจิตใจ

พฤติกรรมของแต่ละบุคคลเป็นผลของกรรมพันธุ์และสิ่งแวดล้อม ที่หล่อหลอมหล่อบุคคลนั้น และได้รับการพัฒนาให้เรียนรู้ในแบบแผนหรือการกระทำต่าง ๆ ที่สังคมกำหนด บุคลิกภาพในสังคมมีทั้งที่สังคมยอมรับและไม่ยอมรับ ที่สังคมยอมรับ เช่น เคารพผู้ใหญ่ มีความซื่อสัตย์ ขยันขันแข็ง ฯลฯ ส่วนที่สังคมไม่ยอมรับ เช่น ลักขโมย เสพย์สุรา เสพย์ยาเสพติด ฆ่าคนตาย เป็นต้น ซึ่งสังคมจะคั่งงาทาทาง

ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น การที่บุคคลมีบุคลิกภาพผิดแผกไปจากกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด อาจเกิดจากความต้องการทางอารมณ์บางอย่าง เช่น เด็กที่มาจากบ้านแตกแยก (broken home) มีจิตใจไม่มั่นคง ต้องการความรัก ความอบอุ่น บางครั้งจึงอาจหาทางชดเชยด้วยการหาความรักนอกบ้าน โดยเฉพาะถ้าเพื่อนไม่ดี เพื่อนก็จะพาไปในทางเสื่อมเสีย เช่น ลักขโมย เสพยาเสพติด เป็นต้น

ประเภทของปัญหาสังคม

ปัญหาสังคมมีผู้แบ่งประเภทไว้หลายอย่างตามกฎเกณฑ์และแนวคิดของแต่ละบุคคล กล่าวคือ

Mackee (1969 : 6) ได้แบ่งประเภทของปัญหาสังคมตามลักษณะความสัมพันธ์ในสังคมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ปัญหาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคม เช่น
 - 1.1 ปัญหาเด็กและเยาวชน
 - 1.2 ปัญหาอาชญากรรม
 - 1.3 ปัญหายาเสพติด
 - 1.4 ปัญหาครอบครัว
 - 1.5 ปัญหาการว่างงาน
 - 1.6 ปัญหาโสเภณี ฯลฯ
2. ปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่อกลุ่ม เช่น
 - 2.1 ปัญหาความยากจน
 - 2.2 ปัญหาสิ่งแวดล้อม
 - 2.3 ปัญหาประชากร

2.4 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

2.5 ปัญหาชนกลุ่มน้อย เป็นต้น

ส่วน Phelps (อ้างถึงใน ขบวนการ พลคตรี 2530 : 110) แบ่งประเภทของปัญหาสังคมตามสาเหตุของการเกิดได้ 4 ประเภท คือ

1. ปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น
 - 1.1 ปัญหาความยากจน
 - 1.2 ปัญหาคนว่างงาน
 - 1.3 ปัญหาการคอร์รัปชัน
 - 1.4 ปัญหาค่าครองชีพสูง
 - 1.5 ปัญหาเงินเฟ้อ
2. ปัญหาทางชีวภาพ เช่น
 - 2.1 ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย
 - 2.2 ปัญหาด้านพิการทางสมองและทางร่างกาย
3. ปัญหาทางจิตวิทยา เช่น
 - 3.1 ปัญหาโรคพิษสุราเรื้อรัง
 - 3.2 ปัญหาอัคคีวิบัติกรรม
 - 3.3 ปัญหาความผิดปกติทางจิตและรักร่วมเพศ
4. ปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น
 - 4.1 ปัญหาคนชรา
 - 4.2 ปัญหาการหย่าร้าง
 - 4.3 ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง
 - 4.4 ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน
 - 4.5 ปัญหาอาชญากรรม

4.6 ปัญหาจรรยาบรรณ

4.7 ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นพิษ

ส่วนหลักเกณฑ์ในการแบ่งประเภทปัญหาสังคมของ สัณญา สัณญาวิวัฒน์ (2526 : 91) นั้นได้แบ่งตามสถาบันหลักของสังคม คือ

1. ปัญหาทางเศรษฐกิจ คือ ภาวะการมีทางเศรษฐกิจที่คนในสังคมจำนวนมากรู้สึกว่าคุณค่าของตน และต้องการจะแก้ไขให้ดีขึ้น ได้แก่

- 1.1 ปัญหาความยากจน
- 1.2 ปัญหาค่าครองชีพสูง
- 1.3 ปัญหาการอพยพของชาวชนบทสู่เมือง
- 1.4 ปัญหาความแห้งแล้ง
- 1.5 ปัญหาการว่างงาน
- 1.6 ปัญหาด้านพลังงาน

2. ปัญหาทางการเมือง คือ ภาวะการมีทางการเมืองที่คนในสังคมจำนวนมากรู้สึกว่า คุณค่าของตนและต้องการจะแก้ไขให้หมดไปหรือเบาบางลง ได้แก่

- 2.1 ปัญหาคอร์รัปชัน
- 2.2 ปัญหาสงคราม
- 2.3 ปัญหากลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มอิทธิพล
- 2.4 ปัญหาการแทรกซึมจากลัทธิคอมมิวนิสต์

3. ปัญหาทางสังคมคือ ภาวะการมีที่เกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่คนในสังคมจำนวนมากรู้สึกว่า คุณค่าต่อคุณค่าของตน จึงต้องการที่จะแก้ไข ได้แก่

- 3.1 ปัญหาความผิดปกติทางจิตและรึกร่วมเพศ
- 3.2 ปัญหาโสเภณี
- 3.3 ปัญหาอัศวินบาตกรรม
- 3.4 ปัญหาครอบครัว
- 3.5 ปัญหาประชากร
- 3.6 ปัญหาที่อยู่อาศัยและแหล่งเสื่อมโทรม
- 3.7 ปัญหาคนชรา
- 3.8 ปัญหาทุพโภชนาการ
- 3.9 ปัญหาการใช้แรงงานเด็กและสตรี
- 3.10 ปัญหาคนพิการ
- 3.11 ปัญหายาเสพติด
- 3.12 ปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
- 3.13 ปัญหาสุขภาพอนามัยและโรคภัยไข้เจ็บ
- 3.14 ปัญหาอาชญากรรมและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- 3.15 ปัญหาด้านการศึกษา
- 3.16 ปัญหาการจราจร
- 3.17 ปัญหาศีลธรรม วัฒนธรรมและจิตใจ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยึดถือหลักเกณฑ์ในการแบ่งประเภทปัญหาสังคมตามแนวความคิดของ สัจญา สัจญาวิวัฒน์ (2526 : 91)

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural - Functional Theory)

สัจญา สัจญาวิวัฒน์ (2529 : 206 - 207) ได้กล่าวถึงทฤษฎีนี้ไว้ว่า

... หัวใจของทฤษฎีนี้มีสมมุติฐานที่ว่า สังคมเป็นเสมือนสิ่งที่มีชีวิตอย่างหนึ่ง สิ่งมีชีวิตนี้จะมีส่วนประกอบหลายอย่าง แต่ละอย่างมีหน้าที่เฉพาะจะต้องปฏิบัติเพื่อการคง

อยู่ของส่วนรวม คือตัวสิ่งมีชีวิตนั้นสังคมมนุษย์ก็เป็นอย่างนั้น ทุกส่วนของสังคมมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ส่วนต่าง ๆ เหล่านี้ของสังคมรวมกันเข้าก็เป็นโครงสร้างของสังคม จึงได้ชื่อว่าเป็นทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ... ความเจริญหรือความเสื่อมของสังคมก็ขึ้นอยู่กับหน้าที่และโครงสร้างนี้เอง ถ้าโครงสร้างเพิ่มส่วนประกอบมากขึ้น ส่วนประกอบเหล่านั้นปฏิบัติหน้าที่แตกต่าง หรือเฉพาะเรื่องเฉพาะด้านไม่เหมือนกับส่วนที่แยกออกมาก็เรียกว่าสังคมมีความเจริญเติบโต ถ้าส่วนต่าง ๆ ของโครงสร้างหดหายไป โดยไม่ปฏิบัติหน้าที่อันจำเป็น สังคมนั้นก็เสื่อมลง

ตามทฤษฎีนี้ เป็นการมองสังคมส่วนรวมว่าเป็นระบบหนึ่ง ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนหรือระบบต่าง ๆ ที่มีคเหี่ยวและมีความสัมพันธ์กัน การเปลี่ยนแปลงอาจจะเกิดหรือเริ่มต้นได้ในทุกส่วน และส่งผลสะท้อนไปยังส่วนอื่น ๆ ซึ่งต้องถูกกระทบกระเทือนด้วย (สุพิศตรา สุภาพ 2529 : 122)

ในทฤษฎีนี้ถือว่า สังคมเป็นระบบที่จำเป็นจะต้องดำรงอยู่ต่อไป แม้ว่าบุคคลจะมีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่เสมอ ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เช่น การเกิด แก่ เจ็บ ตาย การที่สังคมดำรงอยู่ได้ สังคมจะต้องมีโครงสร้างทำหน้าที่สำคัญต่าง ๆ ในสังคม ทุกสังคมจะต้องสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ กำหนดสิทธิหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ให้ปฏิบัติตาม ตลอดจนมีการจัดระเบียบในเรื่องต่าง ๆ เช่น ระบบการผลิตครอบครัว การเมือง การรักษาความสงบเรียบร้อย ศาสนา ความยุติธรรม ฯลฯ กล่าวอีกนัยหนึ่ง สังคมสร้างสถาบันต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อให้ชีวิตสังคมดำรงอยู่ต่อไปได้ สถาบันต่าง ๆ (รวมทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ และระเบียบปฏิบัติ) จึงทำหน้าที่สำคัญในการช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ เสมือนกลไกที่ทำงานเพื่อประโยชน์ของสังคมและการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ นั่นก็คือระบบย่อยต่าง ๆ เหล่านี้ทำหน้าที่ (Functional) เป็นเสมือนกลไก (Mechanism) เพื่อทำให้สังคมนั้นอยู่ในสภาพที่สมดุลย์ (Equilibrium)

Talcott Parsons (อ้างใน พิศวง ธรรมพินทา 2523 : 339) ได้เสนอ "ข้อจำเป็นแห่งหน้าที่" (The Functional Imperatives) คือ การที่ระบบกระทำการใด ๆ หรือระบบสังคมใด ๆ จะสามารถรักษาคุณลักษณะของระบบไว้ได้เพื่อสังคมจะดำรงอยู่ได้ต่อไปจะต้องมีการทำหน้าที่จำเป็นต่อเนื่องกัน 4 ประการ คือ

1. ระบบสังคมจะต้องมีวัตถุประสงค์และดำเนินไป เพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ (Goal Attainment)

วัตถุประสงค์ของสังคม มีความจำเป็นเพื่อความอยู่รอดของสังคม ให้สมาชิกในสังคมอยู่อย่างสงบสุข ดังนั้นจึงอยู่ที่ว่าทำอย่างไรจึงจะถ่ายทอดวัตถุประสงค์ของสังคมไปสู่สมาชิกในสังคม มีการดำเนินการไปสู่เป้าหมายและมีการควบคุมอย่างไรที่จะทำให้สมาชิกปฏิบัติตามไปสู่วัตถุประสงค์ของสังคม สถาบันสังคมที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันสื่อสารมวลชน

2. ระบบสังคมต้องมีการปรับตัว (Adaptation)

การปรับตัวมีความจำเป็น และสำคัญมากต่อการมีความสัมพันธ์ระหว่างกันในสังคม การที่สมาชิกในสังคมความสัมพันธ์และกระทำการระหว่างกันนั้น จำเป็นต้องคิดหาเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของสังคม สถาบันสังคมที่ทำหน้าที่นี้ ได้แก่ สถาบันเศรษฐกิจและสถาบันสื่อสารมวลชน

3. ระบบสังคมจะต้องมีการบูรณาการรวมหน่วย หรือการประสานประสานส่วนต่าง ๆ (Integration)

การบูรณาการในสังคมมีขึ้น เพื่อความเข้าใจภายในระบบสังคม เพื่อช่วยการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่จุดหมายของระบบสังคมและเพื่อป้องกันภาวะความตึงเครียดที่อาจเกิดขึ้นได้ในระบบ สถาบันสังคมที่ทำหน้าที่นี้ ได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันการเมืองการปกครอง และสถาบันสื่อสารมวลชน

4. ระบบสังคมจะต้องมีการจัดการกับความตึงเครียด (Tension Management or Lateney)

ภายในระบบสังคมย่อมจะต้องมีการขัดแย้ง หรือความตึงเครียดอยู่เป็นธรรมดา จากกลุ่มคน สถาบันหรือชุมชน ดังนั้นระบบสังคมต้องมีหน้าที่แก้ไขและจัดการกับปัญหาเหล่านี้ เพื่อก่อให้เกิดความสมดุลย์ในสังคม สถาบันสังคมที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่ สถาบันศาสนา สถาบันศาล และสถาบันสื่อมวลชน

อย่างไรก็ตาม Moore นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน (อ้างถึงใน สุพิศรา สุภาพ 2529 : 123) ได้ให้ข้อคิดที่ไม่มีสังคมใดอยู่ในภาวะที่สมดุลย์อย่างแท้จริง และในบางครั้งก็อยู่ในภาวะขาดดุลยภาพพอสมควร ซึ่งถ้าหากว่าเกิดความบกพร่องในหน้าที่ของระบบใดระบบหนึ่งแล้ว (dysfunction) สังคมนั้นก็เกิดการตึงเครียด และอาจจะนำไปสู่ปัญหาสังคมขึ้นมาได้

ตามทฤษฎีนี้สื่อมวลชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม ถูกเน้นว่าเป็นตัวเชื่อม เพื่อทำให้เกิดการรวมตัวกันเข้าของทุกส่วนในสังคม เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม สื่อมวลชนพยายามที่จะสนองต่อความต้องการของสมาชิกในสังคม ทั้งที่เป็นรายบุคคล และที่เป็นกลุ่มก้อนอย่างสม่ำเสมอ ผลก็คือสื่อมวลชนได้ทำประโยชน์ให้แก่สังคมโดยมิได้ตั้งใจ ในแง่ที่สามารถรวบรวมสมาชิกทั้งหมดเข้าไว้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (ศิริชัย ศิริกายะ และกาญจนา แก้วเทพ 2531 : 81)

การนำทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่มาใช้ในการศึกษาในด้านบทบาทของสังคมของสื่อมวลชน (Sociological Perspective of Mass Communication) โดยพิจารณาว่าการสื่อสารเป็นกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่ง Harold Laswell (อ้างถึงใน Wright 1986 : 4) ได้สรุปภารกิจพื้นฐานของสื่อมวลชนไว้ดังต่อไปนี้ คือ

1. การสังเกตการณ์สภาพแวดล้อม (Surveillance of the environment)

2. ประสานสัมพันธ์ส่วนต่าง ๆ ของสังคมให้รวมกันอยู่ได้ตามสภาพแวดล้อม (Correlation of the parts of Society in responding to the environment)

3. ถ่ายทอดมรดกทางสังคมจากรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นต่อมา (Transmission of the social heritage from one generation to the next)

ซึ่งภารกิจของสื่อมวลชนนี้หมายถึง การให้ข่าวสาร การให้ข้อวิพากษ์วิจารณ์และการตีความ เพื่อช่วยให้ข่าวสารที่แตกแยกย่อยออกเป็นส่วนต่าง ๆ มีความหมายขึ้น และยังทำให้เกิดความเห็นพ้องค้ำกัน การแสดงออกของคุณค่าทางวัฒนธรรมและสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของเอกลักษณ์และความต่อเนื่องของสังคม ต่อมา Wright (1986 : 6) ได้เสนอกิจกรรมทางการสื่อสารเพิ่มขึ้นอีก 1 กิจกรรม ก็คือ

4. การให้ความบันเทิง (Entertainment)

ในประเด็นของการให้ความบันเทิงนี้ ส่วนหนึ่งอาจเป็นการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม แต่ในอีกแง่หนึ่งก็คือ การที่สื่อมวลชนให้บางสิ่งเป็นกาวคอบแทนแก่ผู้รับเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียด ช่วยให้คนขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงได้ง่ายขึ้น และไม่ทำให้สังคมแตกสลาย

McQuail (อ้างถึงใน ศิริชัย ศิริกายะ และกาญจนา แก้วเทพ 2531 : 104 - 105) ได้กล่าวถึง บทบาทของสื่อสารมวลชนที่มีต่อสังคมไว้ 5 ประการ คือ

1. การให้สารสนเทศ

- ให้ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ และสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมและในโลก
- ชี้ถึงความสัมพันธ์ทางอำนาจ
- ช่วยส่งเสริมการเกิดนวัตกรรม การปรับตัวและความก้าวหน้า

2. การประสานสัมพันธ์

- ให้คำอธิบาย ตีความ วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความหมายของ เหตุการณ์และข่าวสาร
- ให้การสนับสนุนแก่ผู้มีอำนาจ หน้าที่ และบรรทัดฐานที่มีอยู่
- ทำให้เกิดสังคมกวีณ์
- ประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน
- สร้างประชาคมดี
- กำหนดระดับความสำคัญและสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกัน

3. ความต่อเนื่อง

- นำเสนอวัฒนธรรมและยอมรับวัฒนธรรมย่อและพัฒนาวัฒนธรรม ขึ้นมาใหม่
- ส่งเสริมและรักษาค่านิยมร่วมกันเอาไว้

4. ความบันเทิง

- ให้ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน เป็นวิธีผ่อนคลายอารมณ์
- ลดความตึงเครียดทางสังคม

5. การผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม

- การรณรงค์โดยมีจุดมุ่งหมายเกี่ยวกับเรื่องทางสังคม ภายใน ขอบเขตทางการเมือง สงคราม การพัฒนาเศรษฐกิจ การทำงาน และในบางครั้งเป็นเรื่องทางศาสนา

การนำทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่มาศึกษาเกี่ยวกับปัญหาสังคมนั้นก็เพื่อที่จะพิจารณาว่าสังคมนั้นจะประกอบไปด้วยระบบหรือสถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่สำคัญต่าง ๆ ที่ยึดเหนี่ยวและมีความสัมพันธ์ เมื่อระบบย่อยหรือสถาบันบางสถาบันเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือบกพร่อง หรือทำหน้าที่ไม่ได้ (dysfunction) ก็จะทำให้ระบบทั้งระบบมีความกระทบกระเทือน ซึ่งนำไปสู่ปัญหาสังคมได้

แนวคิดรหัส (Codes)

รหัส (codes) คือ ระบบของสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นมา รหัสเหล่านี้จะถูกควบคุมไว้ด้วยกฎ (Rules) ที่ได้รับการยอมรับจากประชาคมผู้ใช้กฎเหล่านั้น

วิถีชีวิตทางสังคมของเรามีระเบียบแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกของสังคมนั้น ซึ่งเราเรียกว่า "รหัส" (Code) แต่อย่างไรก็ตาม เราจะต้องแยกให้ออกระหว่าง รหัสของพฤติกรรม (Codes of behavior) เช่น รหัสทางกฎหมาย รหัสรักบี้ ฯลฯ กับรหัสตัวให้ความหมาย (Signifier) และรหัสตัวถูกให้ความหมาย (Signified) ซึ่งเป็นระบบของสัญลักษณ์ (Signs) ซึ่งระบบของรหัสพฤติกรรมและตัวให้ความหมาย (Signifier) นี้ จะมีความสัมพันธ์กัน รหัสนั้นไม่สามารถที่จะตัดขาดไปจากการปฏิบัติทางสังคมของผู้ที่ใช้ได้

รหัส (Codes) จะต้องประกอบไปด้วย

1. สมาชิกที่อยู่ในหน่วยจำนวนมาก (หรือจำนวนหนึ่ง) นี้ก็คือมิติของแบบจำลอง (the paradigmatic dimension) ซึ่งหน่วยต่าง ๆ เหล่านี้ จะมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับกฎ (Rules) ซึ่งเป็นมิติของความสัมพันธ์ (the syntagmatic dimension) โดยลำดับจากเหตุการณ์ที่เล่าออกมา ซึ่งพัฒนามาจากแนวคิดของ Viladimer Propp เรื่อง "Morphology" อันเป็นการศึกษาการรวมตัวของส่วนต่าง ๆ และความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ ที่มีต่อกันและส่วนทั้งหมด

2. รหัสทั้งหมดจะแสดงความหมาย เนื่องจากมันประกอบไปด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะแสดงความหมาย ซึ่งบางทีจะมากกว่าตัวของมันเอง

3. รหัสทั้งหมดจะขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างผู้ใช้ ซึ่งมีองค์ประกอบทางวัฒนธรรม ซึ่งรหัส (Codes) และวัฒนธรรม (Cultural) นี้จะมีความสัมพันธ์กันอย่างพลวัต (dynamically)

4. รหัสทั้งหมดจะแสดงถึงลักษณะทางสังคมหรือหน้าที่ของการสื่อสาร
5. รหัสทั้งหมดจะถูกถ่ายทอดลงในสื่อ หรือช่องทางที่เหมาะสม

Pierre Griraud (อ้างถึงใน สุวิทย์ ศิริวัฒน์ 2531 : 51) ได้แบ่งรหัส (Codes) ออกเป็น 3 ประเภทคือ รหัสเชิงเหตุผล (Logical Codes) รหัสเชิงสุนทรียภาพ (Aesthetic Codes) และรหัสเชิงสังคม (Social Codes)

1. รหัสเชิงเหตุผลนั้นจะแสดงให้เห็นประสบการณ์ด้านวัตถุวิสัย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อโลก ประกอบด้วย

1.1 รหัสเชิงพาราลิงกวิสติก (Paralinguistic Codes) คือ สิ่งที่ใช้แทนภาพ ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ตัวอักษร อักษรรูปภาพ ลักษณะท่าทาง ระยะใกล้ห่าง เป็นต้น

1.2 รหัสเชิงปฏิบัติ (Practical Codes) ช่วยในการควบคุมการตัดสินใจหรือชี้แนะในการเคลื่อนไหวหรือทำงานอย่างพร้อมเพรียงกัน เช่น อาณัติสัญญาณ ไพรแอมหรือแผนดำเนินงาน เป็นต้น

1.3 รหัสเชิงธรรมชาติแห่งความรู้ (Epistemological Codes) จะถ่ายทอดประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับความคิดหรือความรู้ออกมาเป็นรหัส คือ รหัสทางด้านวิทยาศาสตร์ เคมี ชีวะ หรือคณิตศาสตร์ เป็นต้น

1.4 รหัสเชิงอำนาจทำนาย (Mantic Codes) คือ การนำเอาสัญลักษณ์หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ไปเปรียบเทียบกับความคล้ายคลึงของสิ่งอื่น ๆ เพื่อให้เกิดรหัสที่มีความหมายอีกอย่างหนึ่ง

การตีความรหัสเหล่านี้ จะต้องยอมรับข้อตกลงที่ทำกันไว้อย่างชัดเจน ในการกำหนดความหมายของสัญลักษณ์นั้น ๆ

2. รหัสเชิงสุนทรียภาพ มีลักษณะเป็นจิตภาพ (Image หรือ Icon) และการเทียบแบบ (Analogy) เพราะศิลปะเป็นสิ่งที่แสดงหน้าที่แทนความเป็นจริงหรือจินตนาการของธรรมชาติกับสังคม และสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรม

ส่วนตัวให้ความหมายทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Signifier) นั้น เป็นสิ่งที่เราสามารถลิ้มรสหรือรับรู้ได้ ดังนั้นรหัสเชิงสุนทรียภาพ จะนำเอาการตีความสัญลักษณ์ (Symbolism) และการดำเนินเรื่องของบทประพันธ์ (Thematics) มาใช้ รวมทั้งจิตภาพดั้งเดิม (Archetypes of Damagination) ตามความเชื่อทางคติพื้นบ้าน (Mythology) ซึ่งได้รับการถ่ายทอดต่อกันมานานมาใช้ด้วย ในการตีความหมายรหัสนี้ ผู้ตีความหมายจะต้องอาศัยประสบการณ์ส่วนตัวเข้ามาช่วยด้วย ซึ่งจะเป็นประสบการณ์ด้านอารมณ์เป็นส่วนใหญ่

3. รหัสเชิงสังคม เป็นรหัสที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ที่มีบทบาทต่าง ๆ กันในสังคม รหัสเหล่านี้จะสะท้อนบทบาทเหล่านั้นออกมา เป็นทั้งรูปรหัสและสัญลักษณ์ ในลักษณะที่มนุษย์จึงเป็นทั้ง Signified และ Signifier ในกรณีที่ภาษาถูกสะท้อนออกมาเป็นสัญลักษณ์ ได้แก่ สัญลักษณ์ที่แสดงความเป็นพวกต่องเดียวกัน (Insignia) เช่น ตราเครื่องหมาย ธง รูปเคารพ เครื่องประดับ การเสริมสวย ทรงผม ยี่ห้อ สัญลักษณ์ที่แสดงถึงความสุภาพ เช่น น้ำเสียง การทักทาย การหมั้นประมาท กริยาท่าทาง โอกาสและสถานที่ (Proximics) อาหาร และสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่ในสังคมนั้น และบทบาทที่สะท้อนออกมาเป็นรหัส ได้แก่ พิธีกรรม แฟชั่น และการละเล่นต่าง ๆ เป็นต้น

แนวคิดว่ารหัสเชิงสังคมนั้น เป็นส่วนที่น่าสนใจมาก เพราะทำให้มองเห็นธรรมชาติของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่ง เพราะทำให้มองเห็นคนที่อยู่ในสังคมจะต้องมีบทบาทใดบทบาทหนึ่ง นั้นหมายความว่าทุกคนที่อยู่ในสังคมจะต้องมีบทบาทใดบทบาทหนึ่งเสมอ ซึ่งบทบาท (หน้าที่) นั้นจะแสดงออกมาเป็นสัญลักษณ์เสมอ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นผลผลิตทางสังคม หรือตัวสังคมเอง เช่น โครงสร้างสังคม มรดกทางสังคมต่าง ๆ (วัฒนธรรม สิ่งประดิษฐ์ ความเชื่อ เป็นต้น) มีค่าเป็นสัญลักษณ์ทั้งสิ้น

รหัสเชิงสังคมเป็นตัวบอกคุณค่าของคน เพราะคนเป็นสัญลักษณ์ที่จะถ่ายทอดความคิดหรือความหมายให้คนอื่นทราบ ซึ่ง Pierre Guiraud ได้เสนอความ

คิดนี้ไว้อย่างชัดเจนซึ่งจะช่วยให้เราเข้าใจการถอดรหัสความหมายของสัญลักษณ์หรือรหัสเชิงสังคมได้ดียิ่งขึ้นว่า สิ่งเหล่านี้มันหมายถึงอะไรในแต่ละสังคม ซึ่งจะกลายมาเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือวัฒนธรรม เช่น ทำไมคนในสังคมจึงต้องมีเครื่องแบบ เครื่องแบบเป็นสัญลักษณ์ของคนพวกเดียวกัน เช่น บุคคลกลุ่มหนึ่งสวมชุดเขียวถือปืน เราก็ทราบว่า เป็นทหาร พวกนุ่งเหลืองห่มเหลือง ก็คือ พระ ส่วนพิธีกรรมต่าง ๆ นั้นจะทำหน้าที่บังคับหรือควบคุมให้คนต้องปฏิบัติตาม เพื่อป้องกันว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

ภาพยนตร์หรือหนังนั้นก็ประกอบด้วย รหัส (Codes) ต่าง ๆ มากมาย ตามที่ผู้สร้างภาพยนตร์ได้สร้างขึ้นมา เพื่อสื่อสารไปยังผู้รับสาร เนื้อหาของสารที่ปรากฏอยู่ในสื่อนี้ ผู้รับจะทำการถอดความ (decoding) หรือตีความ (Interpretation) เพื่อทำความเข้าใจรหัสเหล่านั้น และเนื่องจากรหัสต่าง ๆ เหล่านี้เป็นรูปแบบที่เรียนรู้ร่วมกันจากสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นรหัสที่อยู่ในภาพยนตร์ก็สะท้อนถึงลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต ค่านิยม ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตลอดจนปัญหาทางสังคมได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย